

ÈDÈ BÍ ÒDÌ-ÀDÁ FÚN ÌBÁNISÒRÒ NÍNÚ ÀWỌN ÀSÀYÀN ORIN HABEEB ỌMỌLÁLỌMÍ

Wasiu Adéwálé AZEEZ

Department of Linguistics, African Languages
and Communication Arts, Lagos State University
08062802882 / azeezwale018@gmail.com

DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.20776444>

Àṣamọ

Orin jẹ ọ̀nà ìbáńsòrò kan pàtàkì láwùjọ Yorùbá. Ídí ní pé lópò ìgbà orin yìí ní wọ̀n máa ń lò láti fí tún àwùjọ ẹ. Bí tolórí-tẹlẹ̀mù bá hùwà ìbàjẹ láwùjọ, àwọ̀n ọ̀kọ̀rin a fí orin sín wọ̀n nígbẹ̀rẹ̀ ipàkó, kí àtúnṣe iwà bá a lè wáyé. Ohun tí ó jẹ wá lógún nínú pépà yìí ní èdè bí òdì-àdà tí Habeeb Ọmọ̀lálọ̀mí ń lò nínú àṣàyan orin rẹ̀. Èdè bí òdì-àdà ní nígba tí ènìyàn bá ń ṣàmúlò èdè ní àdòríkòdì. Kàkà kí a gbọ̀ èdè tó jínlẹ̀ tó ń fí iwà Ọmọ̀lùábí hàn láwùjọ lẹ̀nu Habeeb Ọmọ̀lálọ̀mí, èdè àbùkù tó ń fí iwà ipánlẹ̀ rẹ̀ hàn ló ń jẹ jáde nínú àwọ̀n orin rẹ̀. Bí Habeeb Ọmọ̀lálọ̀mí ẹ ń lo àdòríkòdì èdè yìí kò ní jẹ ká dá nìkan rìn ní àwùjọ. Fún idí èyí, a ẹ àfihàn bí ó ẹ lo èdè bí òdì-àdà nínú àṣàyan orin rẹ̀. Kíkàn sí àwọ̀n èrò tọ̀rọ̀fónkálẹ̀ pẹ̀lú kíkà àwọ̀n àkọ̀sílẹ̀ lóri èdè àtì orin ní a lò láti fí kó dẹ̀tá jọ. Ìpẹ̀nìjà wa ní ọ̀rọ̀ báýẹ̀serí ní àwùjọ ọ̀de-òní, nípa bí àkọ̀rin ìgbàlódé ẹ ń lo èdè àdòríkòdì. Iṣẹ̀ àkànṣe yìí tún ẹ ìtanijí lóri bí àwọ̀n ọ̀kọ̀rin tí ń kẹ̀rẹ̀ bá ṣíṣe àmúlò èdè nítorí àtìjẹ wọ̀n gégẹ̀ bí arebipa. Títorí imọ̀ ìbàra-ẹ̀ni-gbẹ̀pọ̀ láwùjọ tí ó tẹ̀lẹ̀ èrò báýẹ̀serí bóyá idàgbàsókè tó ń bá àwùjọ ló ń ẹ àkóbá bí àwọ̀n nìkan ẹ ń yípadà ní àkókò kan ní ti dàadàa tàbí èyí tó kù diẹ̀ káátó. Bótítọ̀ kan kò sí mọ̀ bótígba ló kù. Àbájáde pépà yìí ní pé onílúú kó ní fẹ̀ kó tú, a gbọ̀dọ̀ jẹ kí ìṣàmúlò èdè nínú orin fẹ̀ṣẹ̀múlẹ̀. A dàbàá pé kí àpẹ̀rò máa wáyé ní gbogbo ìgbà láti lè jẹ kí àwùjọ mọ̀ pé arebipa lásán ní ọ̀kọ̀rin ìgbàlódé.

Kókó Ọ̀rọ̀: Èdè, Orin, Ọ̀kọ̀rin, Ìbáńsòrò, Títorí imọ̀ ìbàra-ẹ̀ni-gbẹ̀pọ̀ láwùjọ

1. Ifáàrà

Orín jẹ ọ̀nà kan tó ẹ kókó tí àwọ̀n Yorùbá máa fí ń ẹ àmúlò èdè tó jinnú jínlẹ̀. Bí ó tilẹ̀ jẹ pé àbòṣe ní orin kíkọ̀ jẹ láti ilẹ̀ wá ṣùgbọ̀n ó ti di iṣẹ̀ pàtàkì ní àwùjọ. Àwọ̀n àkànlò èdè bí ọ̀wé, àfiwé, ifohunpẹ̀nìyàn, èdà-ọ̀rọ̀ àtì àdàpẹ̀ ọ̀rọ̀. Ọ̀pọ̀ àwọ̀n onímọ̀ ní wọ̀n tí ṣíṣe lóri orin. Fólórúnsọ (2006) ṣafihàn bí àwọ̀n arebipa oníṣe ọ̀nà tí pọ̀ jaburata pàápàá àwọ̀n àkọ̀rin iwòyí. Bákan náà Oyèlégbin (2010) ẹ iṣẹ̀ takuntakun lóri iwúlò orin nínú àṣàyan àwọ̀n iwé ìtàn àròsọ Yorùbá. Fátùróotì (2013) náà tún ṣàlàyé nípa ìṣàmúlò orin Haruna Ìṣòlá. Adébámbò (2014) náà sọ̀rọ̀ lóri ipò orin àtì ilú nínú àṣà, ìṣelú àtì ààbo. Ọ̀pọ̀lá (2016) tan imọ̀lẹ̀ sí orin èébú láàárín àwọ̀n olórogún ní ilú Ìṣẹ̀yìn. Ó jẹ kí á mọ̀ bí ilò èdè ẹ lágbara tó ní ṣíṣe àtúnṣe àwùjọ. Sólàjà (2022) ẹ iṣẹ̀ tó lòòrin lóri orin tàkasúfẹ̀e pàápàá jùlọ̀ àwọ̀n èdè àdúgbò tí ó máa ń farahàn nínú ilò èdè wọ̀n. Ní títàn imọ̀lẹ̀ sí iṣẹ̀ yìí, jẹ títọ̀ka àwọ̀n ọ̀nà tí Habeeb Ọmọ̀lálọ̀mí ẹ ń lo èdè ní àtòríkòdì nínú orin rẹ̀. Yorùbá máa ń lo èdè nínú orin fún idánìlẹ̀kọ̀ọ̀ iwà rere ní. Kódà gbogbo ọ̀nà yòowù kí orin gbà wá bóyá nípa èébú, ibáwí, ikilò, imọ̀ràn àtì bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ; wọ̀n ń fí gbogbo rẹ̀ dánílẹ̀kọ̀ọ̀ ní.

Èwẹ̀, ọ̀gèdẹ̀ èdè nínú orin tí ń bàjẹ̀, arẹ̀gbòkún à ló ń pọ̀n. Iwà ọ̀lájú tí ń ba ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ nìkan jẹ láwùjọ àtì pé tí àwùjọ kàn bá dọríkòdì bí àdán, ó yẹ kí a kíyèsí ọ̀nà ìbáńsòrò wọ̀n. Ilò èdè irúfẹ̀ àwùjọ bẹ̀ẹ̀ tí mèhẹ̀ ní. Bí Habeeb Ọmọ̀lálọ̀mí ẹ ṣàmúlò èdè nínú àwọ̀n àṣàyan orin rẹ̀ jẹ kí a mọ̀ wí pé àwùjọ

Yorúbà tí wà nínú ewu, kàkà kí ó fí èdè ɛ̀ ɛ̀ atónà èkò iwà rere, ó gbé èdè bí òdì-àdà kalè nínú àwọn àṣàyàn orin rẹ̀ tó pè ní *Zazuu-zeh*. Èyí ló ɛ̀ ɛ̀ okùnfà isẹ̀ iwádií yíí láti wa ojútúú sí àkóbá tí isàmúlò èdè nínú orín ìgbàlódé n ɛ̀ ɛ̀ atókùn rẹ̀ lówùjò. Apá kan nínú tíòrì imò ìbara-èni-gbépò lówùjò tí a mọ̀ sí èrò báyéserí ní a ɛ̀ ɛ̀ àmúlò fún isẹ̀ àkànṣe yíí. Bí àwùjò ɛ̀ ɛ̀ rí ló sokùnfà idàgbàsókè tàbí kí ó dàgbá lé àwọn àkóbá kòòkan. Isẹ̀ ọ̀nà àti àwùjò jẹ̀ omi àti èjẹ̀, àwùjò ló máa ɛ̀ ɛ̀ itòsónà irúfẹ̀ isẹ̀ ọ̀nà tí yóò jáde fún atẹ̀wògbà káriayé. Bí èdè àtoridòdì tí jẹ̀ àmúlò fún ọ̀kọ̀rín ìgbàlódé kò sẹ̀yin ipò tí àwùjò wà ní òde-òní.

1.1. Itàn ìgbésí ayé Habeeb Oṃoláṃmí ní sòkí

Habeeb Oṃoláṃmí mu omi ayé ní ojò kejilá oṣù kẹta, oḍún 1994 ní ilú Abẹ̀òkúta sùgbón Sàngo ní àwọn òbí rẹ̀ tẹ̀dó sí. Láti kékeré ni Habeeb Oṃoláṃmí ti nífẹ̀ sí orin kíkọ̀, ihùwásí rẹ̀ sì fihàn pé kò fí bèẹ̀ mójútó èkò iwé dàbí alárá. Ó ló sí iwé aláḱòòbèrè àti girama ní ilú Ìganmọ̀dẹ̀ l'Ójú-òóré. Habeeb Oṃoláṃmí jẹ̀ ẹ̀ni tí ó nífẹ̀ sí èdè Yorúbá láti máa fí kọ̀rín nítorí kò fí bèẹ̀ ní àgbóyè èdè Gẹ̀ẹ̀sì dáadàa. Lẹ̀yìn ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ oḍún ní Ìpínlẹ̀ Ògùn tí nńkan kò fí bèẹ̀ sẹ̀nure fún àwọn òbí rẹ̀. Èyí ló mu Habeeb Oṃoláṃmí figi gún èkò iwé rẹ̀. Ó ɛ̀ ɛ̀ àtípó ló sí ilú Èkó níbí tí o ti rọ̀wọ̀ mú. Nígba tí ó dé ilú Èkó, ó gbé orin àḱòkọ̀ jáde sùgbón kò fí bèẹ̀ bájẹ̀. Lẹ̀yìn oṣù diẹ̀ ní ó ɛ̀ ɛ̀ aláḱápadé àwọn olùrànlọ̀wọ̀ bii Pocolee, Olámide àti Kògbagígí tó jẹ̀ aláḱóso gbígbé orin jáde ní Ilú Èkó. Àwọn wònyí ní wón ɛ̀ ɛ̀ alátileyìn fún tí ó fí lẹ̀nu lórò ní agodó orin. Ní báyií tẹ̀we tàgbà ló n gbó orin Habeeb Oṃoláṃmí káàkiri àgbáyé.

1.2. Tíòrì Imò Ìbara-èni-gbépò Lówùjò

Tíòrì tí ó kúnjú òsùwòlùn láti ɛ̀ ɛ̀ atónà isẹ̀ àkànṣe yíí ní tíòrì imò ìbara-èni-gbépò lówùjò. Adéyemí (2006) ɛ̀ ɛ̀ àlàyé tó pò lóri tíòrì yíí láti fí hàn pé ó jẹ̀ mọ̀ àwọn isẹ̀lẹ̀ tó n jẹ̀ jáde lówùjò ọ̀mòniyàn. Ó ṣàlàyé síwájú sí wí pé tíòrì yíí ló máa n ɛ̀ ɛ̀ àfihàn ìbáṣepò tó wà láàárín lítírésò àti àwùjò. Bákan náà, ó máa n tókasi iyípadà tó máa n wáyé pẹ̀lú idàgbàsókè àwùjò. Ìrírí àwọn èniyàn lówùjò àti isesí wón nípa ìbáṣepò ní tíòrì yíí fúnkamọ̀ láti yanjú isòro àti àrídímú láti mú àwùjò gúnregé. Ìrírí àwọn èniyàn lówùjò àti isesí wón nípa isẹ̀lẹ̀ kòòkan ló n farahàn tí ó sì n mú iyípadà wà lòòrèkòòrè ní tíòrì yíí fúnkamọ̀. Kí ètò àwùjò sì lè wà ní ibámu pẹ̀lú èrò báyéserí.

Ọ̀kan lára lítírésò alohùn ní orin kíkọ̀ jẹ̀, èdè ní a sì fí n gbé orin kalè sùgbón pàtàkì ní kí èdè náà wà ní ibámu pẹ̀lú àṣà àti isẹ̀ àwùjò tó ní èdè náà. Bí èdè yíí bá tile yàtò pẹ̀rẹ̀ ó fí hàn pé nńkankan tí selẹ̀ niyẹn. Ohun tó jẹ̀ sosiólọ̀jì lógún jù ní ìgbé ayé èdà nínú àwùjò, ìgbàgbò rẹ̀, àṣà rẹ̀, iwà rẹ̀, èdè rẹ̀ tí ó jẹ̀ ọ̀pómúlérò fún idúró èdà láyẹ̀ (Sánní, 2016:225).

Èdè lè yípadà gégé bí àlàyé àwọn onímọ̀ tíòrì yíí nígba tó ɛ̀ ɛ̀ wí pé ìbáṣepò wà láàárín ètò ìgbé ayé èdà nígbogbo èka pátá. Ìdí nìyí tí a fí ɛ̀ ɛ̀ àyèwò ilò èdè gégé bí òdì-àdà nínú orín Habeeb Oṃoláṃmí tí á pè àkọ̀lẹ̀ rẹ̀ ní *Zazuu zeh*. Ọ̀pọ̀ àwọn ipèdè tó jẹ̀ yọ̀ nínú orín yíí ló fí hàn pé ewu n bẹ̀ lóko lóngé, lóngé gan alára ewu ní.

1.3. Èdè bí Òdì Àdà nínú Àwọn Àṣàyàn Orin Habeeb Oṃoláṃmí

Èdè máa n ɛ̀ ɛ̀ àfihàn bí ohun tí n bẹ̀ lókàn èniyàn bá ɛ̀ ɛ̀ wúwo tó. Bí ó tilẹ̀ jẹ̀ wí pé nígba miiran, a lè ɛ̀ ɛ̀ àmúlò èdè kan látòríkòdì sùgbón tí ó n ṣàpẹ̀júwe bí nńkan náà ɛ̀ ɛ̀ dára sí tàbí pò sí ní irúfẹ̀ àwọn gbólóhùn ọ̀rọ̀ wònyí jẹ̀ atẹ̀wògbà nínú èdè Yorúbá. Bí àpẹ̀rẹ̀, ó fẹ̀ràn ọ̀mọ̀ náà *bàjẹ̀bàjẹ̀*. Bàjẹ̀ jẹ̀ nńkan tí kò dára, sùgbón nínú gbólóhùn ọ̀kè yíí, sàpẹ̀júwe bí ó ɛ̀ ɛ̀ fẹ̀ràn ọ̀mọ̀ náà sí. Àpẹ̀rẹ̀ miiran ni; Ọ̀mọ̀ náà dára *burúkúburúkú*, èyí tùmọ̀ sí wí pé ọ̀mọ̀ náà ní ẹ̀wà tó bùyààrí.

Gégé bí Habeeb Oṃoláṃmí ti gbé èdè rẹ̀ kalè nínú orin rẹ̀ bí òdì-àdà, ó fí hàn pé bóyá kò mọ̀ ọ̀fin èdè ní sísọ̀ tàbí kíkọ̀. Ìdí ní pé ẹ̀ni tó bá ɛ̀ ɛ̀ àmúlò èdè gbòdò mọ̀ itumọ̀ rẹ̀ dádàdára. Bákan náà, ó sì

gbòdò wà ní ibámu pèlú àṣà àti iṣe àwùjò tó n ló èdè nàà. Sùgbón tí ó bá tí táko òfin èdè àwùjò, ó fí hàn pé òjòjò tí de bá irúfẹ́ èdè bẹẹ. Òye kíkún gbòdò wà lórí àwọn ọrọ tí a kọ sílẹ́ tí á fẹ́ ló bóyá láti fí kọrin tàbí jìṣẹ́ kan fún àwùjò.

Wàyí o, èyí yàtò nínú orin Habeeb Ọmọlálọmí tí ó pè ní *Zazuu zeh*. Bí ọkọrin bá gbé orin kalẹ́ bóyá kó fí tún iḡbésí ayé èdà ṣe tàbí ìmòrán fún àwọn tó wà nípò ìṣòro, kàkà kí orin Habeeb Ọmọlálọmí fí orin yìi jìṣẹ́ èkó iwà rere gégé bí ilàṇà ibánisòrò tó tọ nílẹ́ Yorùbá, ọ̀dì nì ṣàmulò èdè rẹ́ jásí. Orin Habeeb Ọmọlálọmí ṣàfihàn èdè bí àtoríkòdì, ó tún ṣàfihàn ara rẹ́ gégé bí i; ìkà, ọ̀mùtí, wèrè, ọ̀dájú, aláilẹ̀kọ̀ ọ̀tì ọ̀mọburúkú.

Bákán nàà ní Sanni (2016:223) nàà gbà pé orin ṣe pàtàkì ní àwùjò Yorùbá nípaṣẹ́ bí wọn ṣe máa n ló ó fún itòṣonà àti itánijí.

Áwùjò Yorùbá kii gbàdúrà kí èbí tàbí alásúnmọ́ ẹnì ya wèrè, pàápàá jùlọ́, ó tún máa n jẹyọ nínú ọ̀rọ́ wọn pé wèrè dùn-ún wò, kò ṣe é bí lómọ́. Sùgbón Habeeb Ọmọlálọmí ní wèrè pọ́ lówùjò rẹ̀pẹ̀tẹ̀. Bí a bá sí wo àwùjò lóde-òní ọ̀gòòrò àwọn ọ̀dọ́ ló tí yí lórí nípa ìmukúmu bí; Collarado, ziza, iḡbó, ọ̀tì lílẹ́ àti ọ̀gógóró, bí àpẹ̀rẹ̀:

Hacker, ìkà	Zeh
Tẹ̀ẹ́ sójúẹ	
Tẹ̀ẹ́ sójúẹ bí talága	Zeh
Gaaza	Zeh
Ma rẹ̀ẹ̀rìn-ín	Zeh
Káálá	Zeh
Dáájú	Zeh
Lílẹ̀:	Badoo Zeh
Gbígbe:	zeh
Lílẹ̀:	many many wèrè wà nílẹ̀
Gbígbe:	zeh
Lílẹ̀:	ba bàbẹ̀jẹ́
Gbígbe:	zeh
Lílẹ̀:	Èjẹ́ lójú bí t'Abacha
Gbígbe:	zeh
Lílẹ̀:	Aráàdúgbò
Gbígbe:	zeh
Lílẹ̀:	títun ti dé o!
Gbígbe:	zeh
Baddo	zeh
Many many wèrè wà nílẹ̀	
Unknowingly	
Baddoy	
Babẹ̀jẹ́	
Àsàráílù apa	
Zazuu	

Hacker, ikà	
Tèsójùè, tèsójú bí talajá	
Gaaza	zeh
Márèrìn-ín	zeh
Káálá	zeh
Dájú	zeh
Hùwà ikà	zeh

Bí a bá tún wó àwọn ipèdè bí asàrà ilú, babèjé, Ika, rúnjú pa, márèrìn-ín, kálá, dájú, huwa ika àti èjè lójú bí t'Abacha. Gbogbo àwọn ilò èdè yìi jẹ ipèdè tí kò sunwòn rárá, won sù jẹ idàkejì àwọn ọrọ tó dára ni bí hùwà rere, má pààyan, rẹrìn-ín, sàánú àti bèè bèè lọ. Èyí to sì lè mú kí àwọn ọdọ àwùjọ gba èkọ ọdì.

1.4. *Şişe Àfihàn Habeeb Gégé Bí Ọmọburúkú*

Yorùbá bọ wọn ní àtimọwà èniyàn ló sòro, gbogbo irísí Habeeb Ọmọlálọmí gégé bí ó ẹ ní hùwà fihàn pé ọmọburúkú ni. Ó tilẹ̀ figbà kan sọ wí pé ọ̀n ni olùdásílẹ̀ àwọn ẹgbẹ̀ adigunjalè “*Ọmọ Million Boys*”. Ẹgbẹ̀ burúkú pátá gbàà ni ẹgbẹ̀ yìi jẹ, tí wọn sì kó àwọn ará àdúgbò sínú híláhílo. Ọpọ̀ àwọn èniyàn ni àwọn ẹgbẹ̀ “One Million Boys” jà lólẹ̀ tí wọn sì tún gba ẹmí àwọn aláìsẹ̀ lásìkò tí wọn ní hùwà burúkú wọn.

Amidst the battle against Covid 19 in Lagos and Nigeria as a whole. Notorious street gang known as One Million Boys were in Oworonsoki today trying to cause mayhem.
Oworo TV, 2020

Làáárin wàhálà lórí ọ̀rọ̀ Covid 19 ní ilú Èkó àti Nàìjíríà pèlú. Àwọn ẹgbẹ̀ burúkú alọkólóhunkígbe tí a mọ̀ sí “One million Boys” wà ní agbẹ̀gbẹ̀ Òwòròsònkí lóníí tí wọn sì ní gbìyànjú láti dá rògbòdìyàn sílẹ̀.

Àwọn ẹgbẹ̀ burúkú yìi kí í dá rìn lókòòkan bí kò ẹ àrìnpọ̀ bí esú. Tí wọn sì ní ẹ àwọn èniyàn lósé lórí dúkià àti ẹmí. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àdúgbò ni àwọn ẹgbẹ̀ akúmámojúútí tí ẹ ní jàmbá owó àti ẹmí kódà wọn á tún máa fipá bá àwọn obìnrin sùn nígbà tí wọn bá lọ sí ẹgbẹ̀ burúkú ọ̀wọ̀ wọn.

Habeeb Ọmọlálọmí sàfihàn ara rẹ̀ gégé bí ọmọburúkú nínú orin rẹ̀ pé:

Èmi ni wèrè olórin
Ìdààmú àdúgbò mi
Wàhálà musician” Zazuu-Zeh

Ìwà ọmọlúàbí jẹ̀ èyí tí ó jẹ̀ àwọn Yorùbá lógún, sùgbón kàkà kí Habeeb Ọmọlálọmí júwe ará rẹ̀ gégé bí ọmọlúàbí, ó ní idààmú àdúgbò ni ọ̀n jẹ. Èyí tako àṣà àti یشه Yorùbá láti máa tọ́ka sí ara ẹni gégé ẹni ibi. Bákan náà ló tún fi ara rẹ̀ hàn gégé bí ọmọ ọmọ nínú orin rẹ̀ tó pé ní “Ìkà of Africa” ó tèsíwájú pé:

Ìkà ọ̀rẹ̀ ikà
Èniyàn ikà
Èmi ikà
Ìkà ló understanding ikà
Paddy ikà o!
Èmi ikà Zazuu-zeh

Tí a bá wo àyọlò orin tó wà lókè yìi pèlú ihùwàsí Habeeb Oṃoláḷomí láti ìgbà tó tí bèrè rọwọ mú ni wàhálà kò fí bèè tán lórùn rẹ. Láìpẹ yìi ló lọ sí erékùsù Èkó tí ó tún lọ n bá àwọn èniyàn jà tó sì n pariwo pé wọn s'èkà fún òun ikà.

Àwùjọ kì í fojú rere wo ẹni tí ó bá pe ara rẹ níkà lásán, kí ó tó wá dipé ó hùwà ikà gan-an. Àwọn ipèdè yìi jẹ ohun tí kò jẹ àtẹwógbà lówùjọ, sùgbón ó fí hàn pé àlábòrùn ti dẹwù àmúrode lówùjọ báiyi, ohun ẹtẹ ti dohun iyì tí ẹnikẹni kò fọyà mọ. Ihùwàsí Habeeb Oṃoláḷomí yìi lè ẹ àkóbá fún àwùjọ lónà tó pọ. Bóyá ẹyí ni Ògúntólá (2013) rò tó fí sọ wí pé:

...society is not folding its arms; rather, it is prepared to fight anything contrary to the spirit of ọmọlúàbí”

...àwùjọ kò ká ọwọ gbera, ó ẹtán láti dojú ijà kọ ohunkóhun tí ó bá ẹ ìdíwọ fún iwà ọmọlúàbí.

Àyọlò yìi fihàn pé àwùjọ kò gbódò pirọrọ tàbí dáké bí odi lóri bí àwọn ọkọrin ìgbàlódé ẹ n lo èdè láti fí pé fún àwọn iwà tí kò bójúmu lówùjọ. Bí Habeeb Oṃoláḷomí ẹ sàmúlò èdè bí òdì àdà nínú orin rẹ yìi jẹ nńkan tó mú tàbùkù bá iwà ọmọlúàbí púpọ. Ẹyí kò tókasi pé ọjó iwájú tó sunwọn wà fún orin Habeeb Oṃoláḷomí àfi tí a bá gbà pé aṣọ ìgbà là n dá fún ìgbà.

Bí a bá wo ipò ọlájú ọde òní pèlú bí àwọn ọkọrin wọnyí ẹ n lo èdè nínú àwọn orin wọn, a lè sọ pé lóòótó ló wà ní ibámu pèlú itẹwógbà àwọn ọdọ àwùjọ sùgbón ohun tí arí òmú ni pé ọgbón wo ni tàgbà tèwe fẹ rí kọ nínú orin yì í nítorí pé a kò gbódò wo nńkan tí a n jẹ lówóká fí gbàgbé ọjó iwájú. Ọpọ àwọn olórín isáájú ni à n jẹ ànfààní ẹkọ iyebíye tí wọn sàfihàn rẹ nínú orin wọn.

1.5. Ẹṣe Àfihàn Habeeb Gégé Bí Aláìlẹkọ

Gégé bí ọkọrin nílẹ Yorùbá ó yẹ kí àwọn orin tí Habeeb Oṃoláḷomí n kọ maa fí ẹkọ iwà rere hàn lówùjọ. Orin jẹ ọkan pàtàkì nínú ohun tí àwọn Yorùbá fí maa n tọ àwùjọ sọna. Tí a bá wo àdìsókàn àwọn onímọ tíorí imọ ibàra-ẹni-gbépọ lówùjọ, wọn gbà pé àwùjọ nílò àwọn isẹ ọna tó n jade nínú àwùjọ fí ẹ atúnṣe àti atúntò àwùjọ. Sànní (2016:223) sàpẹjúwe orin bí ó ẹ ẹ pàtàkì ní àwùjọ Yorùbá nípaṣe bí wọn ẹ maa n lò ó fún itọsọna àti itanijí. Ẹyí yàtò gédéngbé nínú orin Habeeb Oṃoláḷomí tó pé ní Zazuh-zeh, dípò kí èdè kọni lẹkọ n ẹ lo yí èdè padà sódì.

Wọn ló ti sòògùn owó

Wọn ló ti sésó

Bóyá kẹyin lọ sòògùn isẹ o! Zazuu-Zeh

Nínú àyọlò orin Habeeb Oṃoláḷomí yìi ó n jẹ kí a mọ pé ọkàn lára àwọn alátilẹyìn rẹ ni ayé n fí ẹnu ibàjẹ. Kàkà kí ó gbà nímòràn pé ẹni nàà tẹpá mósé ni. Kí àwọn nàà gbìyànjú síwájú sí, lóbá kúkú fún wọn lèsì padà pé bí ó bá ẹ òògùn, kí ni ti wọn, kí àwọn nàà lọ sòògùn isẹ.

Iwà àìlẹkọ gbàa ló hàn nínú orin Habeeb Oṃoláḷomí yìi, ó hàn pé ó n gba àwọn èniyàn níyànjú láti kánjú wá owó pákáleke. Ọjó (1978) jẹ ká mọ wí pé lára iwà ọmọlúàbí ni ẹkọ iwà rere wà. Ó sì gbódò maa hàn nínú isẹ àti ihùwàsí èniyàn. Ó tún farahàn nínú orin rẹ tó pé ní “Kúkúdo Ritual” nígbà tó n gba àwọn èniyàn nímòràn láti ẹ aájò ajé nítorí kò sí ohun tí ó lè de ẹmí ọgá dúró láti má kù ú, àti pé ó tún fihàn pé òun lọ sílẹ ẹkọ, sùgbón kàkà kí òun gbájúmọ ẹkọ níṣe ni òun n fo igànná káàkiri.

I go school but, I fo fench
 You go school, you no wise
 School tí ó lọ kílo fí dà
 Kúkú dò ritual
 If you do ritual you go die
 If no do ritual, you go die. Zazuu-zeh

Mo lọ sílé iwé, sùgbón mo máa n fo ìgànná
 Ó lọ sílé iwé, ó fọpọlọ ẹẹ é
 Ilé iwé tí ó lọ, kí lo fí dà
 Kúkú ẹẹ oògùn owó
 Bí o soògùn owó wà á kú
 Bí ọ soògùn owó wà á kú

Èyí fihàn pé Habeeb Ọlálọmí kò kúkú ka iwé kíkà kún, àti wí pé ó tún n fọjú àbùkù wo àwọn tó kàwé gboyè pé wọn kò níláárí. Akpan (2015) tilẹ̀ ẹ̀lẹ̀yẹ̀ pé; àíríşẹ̀ ẹẹ àwọn tó kàwé gboyè lẹ̀ sọ wọn di oníjàngùdà, Ìdí ni pé nígbà tí ẹnì tí kò lẹ̀ fí ìdí ìgò kọ “Ó” bá n jayé ọba.

Umemployment leads to loss of personal values and self-esteem. It makes the individual vulnerable and often creates room for manipulations by the elites of the society. The political elites who want to win any elective position usually use them especially male youths as political thugs, hired assassins against their political foes. Akpan, 2015:7

Ohun tí Akpan n sọ ni pé àíníşẹ̀ lówó máa ẹẹ okùnfà pípàdánù ọ̀gòrò àwọn ohun iyí àti ẹ̀yẹ̀. Ó máa n jẹ́ kí ìjómọlúàbí bọ̀rẹ̀lẹ̀ lára ènìyàn. Bákan náà ló tún máa n fáàye gba ìrẹ̀nìjẹ̀ àwọn onípò lówùjọ. Àwọn olóşẹ̀lú tí wọn fẹ́ jáwé olúborí nínú ipòkípò tí wọn bá fẹ́ máa ló wọn. A lẹ̀ sọ pé àìlẹ̀kòò Habeeb Ọmọ̀lálọmí ló fí n wò ó pé kàkà kí àwọn tó kàwé yòò fí pòfò ọ̀nà méjì, wọn kò bá kúkú sòògùn ọ̀rọ̀.

School tí o lọ kí lo fí dà
 Kúkú do ritual Zazuu-zeh
 Ilé iwé tí ó lọ, kí lo fí dà
 Kúkú ẹẹ oògùn owó

Ògúntólá (2013:141) sọ pé:

...good moral values were highly cherished by the Yorùbá, and they endeavoured to train their young ones to imbibe the spirit of Ọmọ̀lúàbí....

....ìwà rere jẹ́ nńkan pàtàkì tí Yorùbá máa ẹẹ àkíyèsí àti pé wọn máa n ẹẹ àkítìyan láti kọ àwọn ọ̀dọ̀ fún kíkóşẹ̀ Ọmọ̀lúàbí.

Ñjẹ́ a wá lẹ̀ sọ wí pé wọn ọ̀ kọ Habeeb Ọmọ̀lálọmí tàbí ọ̀un ló ya àkọ̀ọ̀gbà. Ìdí ni wí pé àkóbá nílá ni ipèdè bí ọ̀dì àdà yí jẹ́ fún àwùjọ. Tàbí kí a sọ pé àìkójú ọ̀sùnwon àwọn olórí àwùjọ àti ìwà ọ̀kánjùà, bàmúbámú ni mo yó. Àwọn ènìyàn wònyí náà ló sì n ẹẹ agbàterù àwọn olórín wònyí.

1.6. Şíşẹ̀ Ìgbéláruşẹ̀ fún Ìwà Ọ̀mùtí àti Ọ̀ògùn Olóró

Ọ̀kan nínú ìşòrò tí àwùjọ n kọjú lówó yí ni lílọ ọ̀ògùn olóró tó wópò láààrin àwọn ọ̀dọ̀. Şẹ̀ Yorùbá bọ̀ wọn ni ẹnìkan ní í bímọ̀ gbogbo ènìyàn ní í tọ̀ ọ̀. Orin Habeeb Ọmọ̀lálọmí yí kò kómọ̀ níwà rere bí kò ẹẹ ìwà burúkú. Tí a bá wo àwùjọ wa lóde ọ̀nì, ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ ló ti yílórí tí wọn ti di

alágànná látara ìmukúmu. Kàkà kí Habeeb Ọmọlálọmí kilò fún àwọn ọ̀dọ nípá oògùn olóró n ẹ̀se ló tún gún wọn ní kẹ́sẹ̀ ẹ̀sẹ̀ ibi.

Kálá, ikà, dájú hùwà ikà

Many, many wèrè wà

Nílẹ̀ rẹ̀pẹ̀tẹ̀.

Zazuu Zeh

Àyọ̀lò òkẹ̀ yìi fihàn pé èdè kò dúró sojúkan, lóòótó nì a ka àwọn ipèdè wònyìi sí àtoridòdì sùgbòn síbẹ̀, àwọn kan wà nínú àwọn ẹ̀sọ̀ yìi tí a kà kún èdè àsikò, bí àpẹ̀rẹ̀ “Kálá”. Èyí tùmọ̀ sí kí èniyàn dájú sí ọ̀mọ̀lẹ̀kẹ̀jì rẹ̀.

Bákan náà ló tún ẹ̀láyé nínú orin rẹ̀ tó pé ní “Wọn mọ̀” ó n bu iyì iwà mímu igbó pẹ̀lú iwà burúkú lẹ̀yìn tí ó bá ti mugbó tán. Ó nì:

Wọn mọ̀ pé mi ò kan

Ọ̀mọ̀ líle kí í máa solè

Jábojábò sojúrogodo

S’ágbó jẹun

Dóbò kò tó sùn.

Zazuu-zeh

N ẹ̀jẹ̀ ó tọ̀ sí ọ̀mọ̀lúàbí èniyàn láti máa pèdè àbùkù pé kí èniyàn mu igbó, kí ó sì tún jẹun bákan náà ó tún dóbò kí ó tó sùn. Irúfẹ̀ orin yìi kò yẹ̀ kí wọn máa gbọ̀ láààrin àwùjọ̀ nítorí ọ̀jọ̀ iwájú àwọn ọ̀go wẹ̀rẹ̀. Ó fihàn pé lẹ̀yìn tí wọn bá ti mu àwọn oògùn olóró wònyìi tán kò sí nńkan tí wọn kò lè ẹ̀se tàbí sọ̀ síta láwùjọ̀. Kí í sí itijú fún wọn mọ̀ lẹ̀yìn tí wọn bá ti mú igbó tàbí oògùn olóró tán. Ó tún tẹ̀síwájú nínú orin rẹ̀ pé:

Ọ̀ba ba lóri ohun gbogbo

Ọ̀ba ba lóri ọ̀bò

Kan’ra móbò

Àdògán lóbò

Náwó sojú ọ̀bò

Zazuu-zeh

Nínú àyọ̀lò orin yìi, Habeeb Ọ̀mọ̀lálọ̀mí sàfihàn ipò, ọ̀ba ní àwùjọ̀ Yorùbá. Ó wá fí ọ̀kúnrin tó bá lówó lówó wé ọ̀ba, nítorí ó júwe àwọn obinrin gégé bí ẹ̀ni tó nífẹ̀ ọ̀wó tí kò sì sí nńkan tí wọn kò lè ẹ̀se nígbà tí wọn bá ti rówó. Bí kò bá ẹ̀se pé àwùjọ̀ ti dojú kejì, àti pé kò fí bẹ̀ẹ̀ sí àbòjútó mọ̀ láààrin ètò ijọ̀ba gbogbo nílẹ̀ adúláwò. Ohun tí oníkálùkù fẹ̀ jẹ̀ tàbí jẹ̀ ló kù. Gégé bí ohun àfojúrí láwùjọ̀ nípá ìmukúmu àwọn ọ̀dọ̀ bí wọn ẹ̀se n ẹ̀ bá àwọn ọ̀dọ̀binrin sùn tí wọn sì n fí wọn sètùtù ọ̀là. Àwùjọ̀ Yorùbá kí í gbàdúra fún kí mọ̀lẹ̀bí tàbí ẹ̀ni tó súnmọ̀ni ya wèrè, pàápàá jùlọ̀, ó tún máa n jẹyọ̀ nínú ọ̀rọ̀ wọn pé wèrè dùn ún wò, kò ẹ̀se é bí lómọ̀. Sùgbòn Habeeb Ọ̀mọ̀lálọ̀mí ní wèrè pọ̀ láwùjọ̀ rẹ̀pẹ̀tẹ̀. Báwo ni wèrè kò ẹ̀se ní pọ̀ nígbà tó ẹ̀se pé àwọn oògùn olóró bí Ice, collorado, cocaine, heroine, ziza, igbó, ọ̀tí líle àti ọ̀gógóró ni wọn n mu tí ó sì n yíwọ̀ fún wọn.

2. Fífi Ìpàniyàn Yangàn

Iwà ipàniyàn tí di tọ̀rọ̀ fónkálé láwùjọ̀, gbígba ẹ̀mí lẹ̀nu èniyàn kò jọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ iwòyí lójú mọ̀, pàápàá jùlọ̀ nípá síṣe ẹ̀gbẹ̀ ọ̀kúnkún àti oògùn ọ̀wó. Bí a bá wo orin tí habeeb Ọ̀mọ̀lálọ̀mí gbé jáde ní ọ̀jọ̀ kẹrinlá, oṣù kejilá, ọ̀dún 2021 tí ó pe àkọ̀lẹ̀ rẹ̀ ní “Zazuu zeh” àwọn ipèdè tó fara hàn níbẹ̀ jẹ̀ èdè-òdì bí:

Àṣàráílù, babèjé rúnjú pa!

Tèṣe-sojú è, èjè lójúbí bí t'Abacha

Márèṣérin-ín.

Zazuu Zeh

Bí babèjé, rún'júpa, tè è-sójúè, èjè lójúbí ti Abacha àti márèṣérin-ín jé ipèdè jé ipèdè tí kò sunwòn rará. Ìdàkejì àwọn ọ̀rọ̀ tó dára ní wònyí jẹ, èyí tó sì lè mú kí àwọn ọ̀dọ̀ àwùjọ gba èkò ọ̀dì. Àyọ́rísí èyí ní bí ọ̀mọ ọ̀dún mètàdínlógún ṣe pàṃmọ̀ pọ̀ pẹ̀lú àwọn ọ̀rẹ̀ rẹ̀ ní Abẹ̀òkúta tí wọn sì gé orí Rọ́fiat tí wọn sì sún-ún láti fí ṣe àájò ajé. Njẹ̀ wọn kò ti hùwà ikà tí wọn sì tún dájú pa. (The Punch, August, 2022 30th). Bákan náà ní ti Chibuike Ogbonna àti Jesse Zedi, tí ọ̀wọ̀ ọ̀lọ́páá tè. Wọn lu gbájumọ̀ oníso, wò kan ní jìbìtì ní ilú Èkó. Ojọ̀ orí àwọn méjèjì kò ọ̀dún méréndínlógún lọ; ṣe wọn ò ti babèjé báyií. Bí Habeeb Oṃoláṣomí ṣe lo àwọn èdè ọ̀dì bí 'babèjé, rún'júpa' tí ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ náà sì n hùwà ibàjẹ̀ fihàn pé ọ̀nún tó fẹ̀ jẹ̀ tàbí jẹ̀ ló jẹ̀ è lógún. Sùgbón iwéhùn àti iwòhùn pẹ̀lú àwọn èròjà orin igbálódé jẹ̀ kí ó jẹ̀ àtẹ̀wọ̀gbà káàkiri àgbáyé. Adéyemí (2008:124) ní ipa burúkú ní ìṣàmúlò àṣà àwọn ọ̀yìnbo nínú àwọn lítírésọ̀ ilẹ̀ Adúláwò kó. Ó ṣe àkóbá débì wí pé owó nìkan làwọn ọ̀dọ̀ n wò kò sí iwà ọ̀mọ̀lúàbí mọ̀. Bí a bá wo bí ó ṣe n lọ ní àwùjọ̀ lóòótọ̀, a ó rí pé nìkan ti dàrú.

Someone just released a song and from there, fame came society gave him huge money, made him a celebrity, they gave him car, visa e.t.c. because he sang a song that added no value to the society, no wisdom, no knowledge, no moral and nothing encouraging. Felix, 2022:1

Ohun tí n sọ̀ ní wí pé ènìkan gbé orin kan jáde tí ọ̀go rẹ̀ sì bú yọ̀ láwùjọ̀, wọn fún ní òbítibìtì owó, wọn sọ̀ ó dí ilúmọ̀óká, wọn fun ní ọ̀kọ̀ ayókélẹ̀, iwé ìrìn à-ájọ̀ sí ọ̀kẹ̀ ọ̀kun àti bèẹ̀ bèẹ̀ lọ. Nítorí pé ó kọ̀ orín tí kò mú ànfààní rere kankan bá àwùjọ̀, kò ní lógbon nínú bèẹ̀ ní kó sí imọ̀, kò sí iwà ọ̀mọ̀lúàbí pẹ̀lú àti pé kó sí iwúrí kankan nínú orin yií.

2.1. Ṣiṣe Àfihàn Ìgbélárugẹ̀ fún Ìwà Jibìtì Orí Afẹ́fẹ́

Lílo ẹ̀rọ̀ àgbélétan láti fí lu jìbìtì òbítibìtì owó tí wọn kò ṣiṣe fún lórí afẹ́fẹ́ ti gbòde kan báyií, èyí tó ṣe pé ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ ló ti di olówó ọ̀jìjì látàrí dídàrí owó olówó sínú àpọ̀ wọn. Kò sí ibi tí wọn kò ti lè lu jìbìtì yií kó dà wọn a máa lu tálákà tolówó ní gbájúè. Gẹ́gẹ̀ bí ifòròwánilẹ̀nuwò tí á ṣe pẹ̀lú ọ̀dọ̀bínrin Adéolá Arífájà. Ó jẹ̀ kí a mọ̀ pé kò sí nìkan kan tó n jẹ̀ yahoo bí kọ̀ju iwà ibàjẹ̀. Ó hàn nínú orin Habeeb Oṃoláṣomí tó ní:

Hacker! Ikà

Tèṣesójúè bí t'Abacha. Zazuu-zeh

Èyí tùmọ̀ sí pé kí àwọn ọ̀dọ̀ iwòyí tẹ̀ramọ̀ lílu jìbìtì kí wọn lè rí ayé jẹ. Irúfẹ̀ nìkan wònyí jẹ̀ ohun àbùkù fún àwùjọ̀ àti àwọn èniyàn àwùjọ̀ pẹ̀lú. Láyé ọ̀jọ̀un ànà, bí èniyàn bá jẹ̀ oníjìbìtì itijú ní irúfẹ̀ ẹ̀ni bèẹ̀ máa n jẹ̀ fún idílẹ̀, àdúgbò àti ilú tó bá tiwá. Nígba tí olórin àwùjọ̀ bá n gba àwọn ọ̀dọ̀ nímọ̀ràn láti máa lu jìbìtì lórí afẹ́fẹ́, kí ló tún kù.

2.2. Àbájáde Àti Àríwísí

Ìṣe àkànṣe yií ṣe àfihàn agbára tó wà nínú gbígbo orin. Ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀dọ̀ iwòyí ní wọn yan orin igbálódé wònyí láàyò láti máa gbó lóòrẹ̀kòòrè. Bí èdè ọ̀dì ṣe wá n jẹyọ̀ nínú àwọn orin igbálódé yií lè máa jẹ̀ ohun àkíyèsí àwọn ọ̀bí àti alágbàtọ̀. Pépà yií tan imọ̀lẹ̀ sí bí Habeeb Oṃoláṣomí tí n lo èdè bí ọ̀dì àdà, èyí tó lè ṣe àkóbá nílá fún àwùjọ̀. Yorùbá ní kékeré láti n pèṣẹ̀kan irókò, bí ó bá dàgbà tán a máa gbẹ̀bo. A dáa lábàá pé kí àwọn onímọ̀ èdè ma káwọ̀ gb'era nítorí kí nìkan má bájẹ̀ jìnà. Nínú ipèdè àwọn Yorùbá wọn a máa sọ̀ pé:

Ẹ má s'èkà láyé o!
 Nítorí àtisun
 Ẹ máa s'èkà láyé o!
 Nítorí àtisun
 Bí ẹ dé b'odè
 A ó r'ojò o.

Azeez, 2016

Bákan náà, a rí dájú wí pé ètò ààbò kò fi bèè sí lórí àwọn orin àti àwọn ohun ilànà idánilarayá bí fìmù, eré onítàn, orin àti àwọn nṣkan miiran tó lè mú àwùjọ gbèrú nípa èkọ iyebiye tí wọn n kọ látara wọn. A kò gbòdò fowó lérán láti máa wò nitorí pé bí a bá f'òkú iyá wèrè sílẹ̀ fún kí ó ẹ̀ ẹ̀ bí ó ẹ̀ wù ú, tí ó bá ge wélewéle tán, a tún sun-ún jẹ. A ní láti kíyèsí bí wọn ẹ̀ n ẹ̀ ẹ̀ àmúlò èdè nínú àwọn orin igbálódé wònyí.

Báwo ní èniyàn kan ẹ̀ máa ẹ̀ àmúlò èdè bí òdì àdà bàyí nínú orin rẹ̀, tó wá jẹ̀ wí pé ohun tó kàn ní kí ẹ̀ máa pónlẹ̀, fun lówó, fun ní mótò, lọ sílúú ọba. Tí a kò ẹ̀ iránlówó fún àwọn tí yòò ẹ̀ ànfàaní fún àwùjọ. Òtító dọjà ó kùtá, owó nílánlá là á rẹ̀ké, bárayé bá rí onírò, wọn á tẹ̀nì ewéle fún wọn. Nígba tí ọmọ tó fákọyọ jù ní ilẹ̀ èkọ́ gíga n gbá egbèrún márùn-ún fún owó iwúrí tí eni tó gbégbá orókè nínú ètò afidísòfò BB Naija n ri àànú gbà káàkiri lówó àwọn tó nífọ̀n léèkànná ilẹ̀ isẹ̀ nílá nílá. Ẹ̀ ọ̀rọ̀ orílẹ̀ èdè yíi náà kò ti wá di òdì àdà bàyí.

Báyí, kí àwọn tó jẹ̀ olúfẹ́ẹ̀ ibílẹ̀ wọn gbiyànjú láti máa kéde lórí bí ilò èdè yòò ẹ̀ yanrantí nínú agbékálẹ̀ orin àwọn ọmọ iwòyí àti pé kí wọn gbàrukù ti àwọn tó máa ẹ̀ ohun rere lówùjọ. Lẹ́yìn náà kí wọn dẹ̀yìn à n gbé àpónlẹ̀ fún àwọn olówó ọ̀jìjì àbí àwọn olórin tí kò mógbón wá. Isẹ̀ àkànse yíi ẹ̀ àfikún imọ́ lórí bí èdè Yorùbá ẹ̀ jẹ̀ èdè àmúlò àwọn olórin igbálódé. A dàbàá pé kí àwọn onímọ́ èdè má káwọ́ gbera lórí bí wọn ẹ̀ n lo èdè Yorùbá ní àtoríkòdì nitorí isẹ̀ pàtàkì ni èdè n jẹ̀ nínú orin.

3. Àgbálogbábọ

Isẹ̀ yíifihàn bí Habeeb Ọmọ́lálọ́mí tí gbogbo àwọn èniyàn mò sí “Zazu-zeh” ti lo èdè lónà tí kò tọ́ nínú àwọn orin rẹ̀. Àti wí pé a kò lè sọ pátọ́ ohun tó mú Habeeb Ọmọ́lálọ́mí máa ẹ̀ àmúlò èdè bí òdì-àdà. Gégé bí irísí àti isọ̀rọ̀ sí Bàbá Habeeb Ọlálọ́mí, jẹ̀ kí á mò wí pé ọ̀n kì í igbà kan máa báa “Zazu-zeh” sọ̀rọ̀ gégé bí baba sí ọmọ, kòdà nígba tí ó ní isọ̀rọ̀ pẹ̀lú àwọn agbófínrò, mo gbiyànjú láti sọ fún kí ó tẹ̀lé ọ̀fín ijọba, sùgbón ó kọ́tí ikún kí ó tó di wí pé wọn wá fowó agbára gbé e láti eléwéran ní Ipínlẹ̀ Ògùn. Kì í ẹ̀ pé wọn kò kọ́ Habeeb Ọmọ́lálọ́mí sùgbón bóyá tinú mi ni má a ẹ̀ ló n bá kirini, bí bèè kọ́, irísí bàbá rẹ̀ fi hàn pé inú rẹ̀ kò fi bèè dùn sí àwọn iwà tí ó máa n hù ní àwùjọ.

Àwọn ọ̀lópáà tilẹ̀ gbé e sọ́rí ẹ̀rọ̀ tórófónkálẹ̀ pé kí í ẹ̀ pé àwọn kan lọ gbé Habeeb Ọmọ́lálọ́mí bí kò ẹ̀ wí pé bí ọwọ́ àwọn ẹ̀ tẹ̀ iwé ipèlẹ́jọ kan láti ọwọ́ ọ̀dọ̀kùnrin kan tí ó sọ pé Habeeb Ọmọ́lálọ́mí fiyà jẹ̀ ọ̀n lónà àitọ́. Gbogbo ilàkàkà àwọn láti pé fún Habeeb Ọmọ́lálọ́mí kí ó yojú sí agọ́ ọ̀lópáà ló jásí pàbó, idí nìyí tí àwọn fi lọ fi ọ̀fín gbé e.

Wàyí o, itokásí isẹ̀ àkànse yíi fihàn nípa ipènjà tí à n rí lára àwọn ọ̀dọ́ iwòyí. Bóyá nípa gbígbọ́ orin àtoríkòdì tí ó sì n mú kí àwọn náà fẹ̀ ẹ̀ bí ọba. À bí nígba tí habeeb Ọmọ́lálọ́mí mò ọ̀n mò kọ̀rin pé “kúkú do ritual”, tó sì tún tàbùkù iwé kíkà lówùjọ.

Ìwé Ìtókasi

- Adébambò, R àti Àkàndé M.A. (2014). Ipa àlò onítàn Yorùbá lórí Ìgbé ayé àwọn eré àti ọ̀dọ̀ nínú ìrìnàjò ogórùn-ún ọ̀dún orilẹ̀ èdè Nàìjíríà nínú ìtànṣán Oòḍùá: *Jónà Egbé Olúkò Èdè Yorùbá*, Vol: 5, page: 253
- Adeyemi, L. (2006). *Tíṛì ní Èdè Yorùbá*, Ijèbú ọ̀de: Shebiotimo publication.
- African Cilitz Tv (2022). *The Grass to Grace Story of Zazuu zeh singer Portable & why Youtube*, 3rd March, 2022.
- Akpan, D.A. (2015). Youths Unemployment and Literacy: Impact on National; Security, the Nigerian Experience. In *International Journal of Arts and Humanities*, Vol. 4 (2).
- Bod, W àti King, F. (1983). *The History of Western Education* (11th ed) Àkúrẹ̀ Fagbà mígbé Publishers.
- Crystal, D. (2010). *A Little Book of Language*. Yale: Yale University Press.
- Fólórúnsó, A. (2006). *The Famished Artist in A famished society*” 27th Inaugural lecture, Lagos State University.
- Ìlórí E.A (2015) *Èkọ̀ iwà Ọ̀mọ̀lúàbí: Ọ̀nà àbáyọ̀ sí isòro orilẹ̀-èdè Yorùbá*, Federal College of Education, Ọ̀síẹ̀lẹ̀ Abẹ̀òkúta.
- Ògúndẹ̀jì, P.A. (2013). Ire àti Ibi: The Yorùbá Concepts of Good and Bad in Yorùbá: *Journal of Yorùbá Studies Association of Nigeria*, Vo7, No.2 pp 48-110.
- Ògúnlọ́lá, L. (2013). *Yorùbá Playwrights and the Spirit of Ọ̀mọ̀lúàbí*: Discourse in Archetypal Theory in Yorùbá: *Journal of Yorùbá Studies Association of Nigeria*. Vol 7 No 2, pp 140-183.
- Ọ̀pọ̀lá N.A. (2013). *Àgbéyẹ̀wò orin èébú ní ilú Ísẹ̀yìn*. Unpublished M.A project department of African languages, literature and communication Arts LASU
- Oyèlẹ̀gben, A. (2010). *Àgbéyẹ̀wò ilò orin nínú àṣà yà̀n iwé itàn Àròṣọ Yorùbá* Unpublished B.A project, Department of African, languages literatures and communication arts LASU.
- Sanni R.O. (2016). Àgbéyẹ̀wò orin, Alhaji sikírù àyíndé Barrister nínú ìrìn àjò odórù-ún ọ̀dún orilẹ̀ èdè nàíra nínú ìtànṣán oòḍùá: *Jónà Egbé Olúkò Èdè Yorùbá*, Vol:5, page: 223.
- Sólàja, T.O. (2022). *Àṣà Yorùbá àti ọ̀rọ̀ nípa ibálòpò takotabo nínú orin igbàlódé: Àgbéyẹ̀wò orin Naira Marley*: Unpublished M.A Project, Department of African Languages, Literatures and Communication arts. LASU.
- Ọ̀mọ̀lálọ̀mí, H. (2023). *Portable Zazuu – Yorùbá Music Entertainment and African*, Ogun State.